

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Sint-Guthago

Nr. 574

P209467

maart 2026

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago,
en verschijnt maandelijks behalve in januari, juli, augustus en december.

Geschiedkundige Kring Sint-Guthago
van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist
Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29
caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309
fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180
nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940
famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023
etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771
johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158
thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180
jankamoen@skynet.be

Jan Tillemans, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135
jan.tillemans@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing: De onuitspreekbare zonde. Sodomie in de Zuidelijke Nederlanden

Wanneer : zondag 22 maart 2026 om 10 u.

Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist. Parkeerplaat verplicht.

Reserveren : Uitbalie Scharpoord, 050/630.430. (niet online)

Sodomie, afgeleid van de Bijbelse stad Sodom, was een breed paraplubegrip in de late middeleeuwen. De term werd vooral gebruikt om seks tussen mannen te beschrijven. Maar ook om seks tussen vrouwen en andere seksuele handelingen niet gericht op voortplanting te benoemen. Sodomie, de onuitspreekbare zonde, was vroeger zo verwerpelijk dat het woord in de mond nemen al een misdaad leek. Het was namelijk niet alleen een tegennatuurlijke zonde maar ook een vreselijk misdrijf waar wrede straffen op stonden. In grote delen van Europa belandden ze genadeloos op de brandstapel.

Hoewel de bronnen schaars zijn, vond Jonas Roelens, dankzij een jarenlange zoektocht in verschillende archieven, onverwacht veel informatie over deze onnoembare zonde. Juridische, literaire, religieuze en artistieke bronnen geven houvast om het vervolgingspatroon in kaart te brengen, maar laten ook toe om na te gaan hoe men breed over dit vergrijp dacht, of er sprake was van klassenjustitie en waarom in deze periode nergens in West-Europa meer sodomieten werden vervolgd dan in de Zuidelijke Nederlanden. In deze lezing gaat Jonas Roelens in op de maatschappelijke angsten voor 'de zonde die niet genoemd mocht worden' en duikt in de alledaagse leefwereld van middeleeuwse mensen die als 'tegennatuurlijk' beschouwd werden.

Save the date; zaterdag 27 juni 2026

Noteer zaterdag 27 juni alvast in uw agenda, want dan organiseert onze kring i.s.m. Heemkunde West-Vlaanderen en onze zustervereniging Heemkundige Kring Zwinrechteroever Damme, de jaarlijkse ontmoetingsdag voor de heemkundige verenigingen van de provincie: heemdag West-Vlaanderen 2026.

In de voormiddag ontvangen we de ingeschrevenen in De Pulse, het nieuwe bezoekerscentrum van Natuurpunt aan de Romboutswervedijk, met ontbijt en een lezing over de geschiedenis van Damme door Caroline Terryn.

Na de broodjeslunch volgen we één van de drie gidsen. Thema's van de wandelingen zijn ten 1ste de opgravingen in het Sint-Janshospitaal, ten 2de Damme en de wijnimport en ten 3de de versterking van 1620 met bezoek aan de resten van de Sint-Antoniuspoort.

Vervolgens worden we ontvangen in het stadhuis waar de stad een receptie aanbiedt na de uitreiking van de heemprijs voor het beste artikel van 2025.

De dag wordt afgesloten in het restaurant *De kleine rietgans*.

Inschrijven kan vanaf april; meer info volgt in de *Tijdingen* van april.

Verslag: Het Romeins castellum van Oudenburg. Van unieke opgraving tot nieuwe inzichten in een grenszone van het Romeinse Rijk

Maar liefst 80 toehoorders kwamen luisteren naar Sofie Vanhoutte. Zij studeerde aan de Katholieke Universiteit Leuven, maar behaalde haar doctoraatstitel aan de Vrije Universiteit Brussel in een samenwerkingsverband met de Gent en de University of Kent, Canterbury. Ze doctoreerde in 2018 op het Romeins castellum van Oudenburg, waar ze voordien al verschillende grootschalige opgravingen leidde.

Na haar doctoraat deed ze nog verder onderzoek in Oudenburg en samen met verschillende specialisten ze schreef er in 2023 een driedelige monografie over. Dat wordt beschouwd als een standaardwerk en kreeg zelfs lof van het toonaangevende Britse tijdschrift *Britannia* van de universiteit van Cambridge.

Haar werk lag mee aan de basis van de herinrichting van het museum van Oudenburg, het RAM (Romeins Archeologisch Museum). We hadden enkele jaren geleden al het genoeg om

het RAM met de Geschiedkundige Kring te bezoeken, maar we waren zo onder de indruk van de manier waarop zij daar haar kennis overbracht naar het groot publiek dat we haar zelf aan het woord wilden laten.

Momenteel is Sofie Vanhoutte Onderzoeker bij het VIOE (Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed). Ze voert er onderzoek uit van de Romeinse periode tot aan WOII, maar haar expertise ligt toch vooral in de Romeinse tijd. Ze is ook Onderwijsbegeleider Historische Archeologie aan de U Gent. Daar wil ze haar kennis en haar passie voor archeologie overdragen aan de studenten. We waren ervan overtuigd dat ze onze kring met haar lezing ging begeistere en kwamen niet bedrogen uit.

Het RAM is een belevingsmuseum dat je onderdompelt in het castellum anno 325. Er werd voor die insteek gekozen omdat Oudenburg het enige stenen Romeins fort in Vlaanderen was. Maar de kuststreek was al lang voor 325 bewoond. Tussen de kustlijn - die een eind zeewaarts lag - en de zandstreek werd het uitgestrekte slikken- en schorrengebied niet enkel gebruikt voor visvangst en zoutwinning, maar er was o.m. in Raversijde ook al enige vorm van bedijking. Ramskappelle kende semipermanente bewoning in plaggenhuizen.

Eind 2de eeuw vestigde zich ook het leger in de kuststreek. Op een dagmars van 30 km van elkaar bouwde het twee forten: Oudenburg en Aardenburg. Telkens waren ze gelegen op een uitsteeksel van de zandrug, een ideale uitkijkpost met ver zicht over de kustvlakte. Aardenburg was iets kleiner en werd rond 300 opgeheven, terwijl Oudenburg in de 4de eeuw floreerde, vandaar de nadruk op 325 in het RAM.

Oudenburg maakte deel uit van de Litus Saxonicum, de fortengordel die eind 3de eeuw werd opgetrokken langs beide kanten van de Noordzee. Aan Britse zijde zijn nog forten bewaard met opstaande muren die tot de Romeinse Tijd teruggaan. In Vlaanderen zijn enkel ondergrondse resten bewaard.

Pevensey (GB) tegenover Boulogne sur Mer (Fr)

De kerk van Oudenburg staat centraal in het voormalige fort. Hoewel het fort verdween, bleef het nog verder leven in het collectieve geheugen. De oudste bronvermelding over Oudenburg dateert van 866 en dat toponiem, *Oldenburgh*, verwijst dus naar een 'oude burcht'. Het *Tractatus de Ecclesia Sancti Petri Aldenburgensis* (1084-1087), vertelt over ruïnes uit de Oudheid. Historische bronnen meldden dat stenen van Oudenburg werden verhuisd naar Brugge om er de Sint-Donaaskerk mee te bouwen. Historici uit de 19de eeuw bogen zich al over de geschiedenis van *Oldenburgh* en merkten op dat 866 vóór de invallen van de Noormannen valt en dat Oudenburg dus wel eens een Romeins fort kon geweest zijn omdat het centrum gevat is in een vierkant dat in het midden doorsneden wordt door twee assen, de Kerkstraat en de Mariastraat. De kerk staat nabij het kruispunt, het hart van het voormalige castellum.

In 1950 betekende de archeologische vondsten van Jozef Mertens die burchtmuren opgroef een doorbraak, maar veel wijzer werd en wordt men met het 21ste-eeuwse onderzoek, niet in het minst met dat van Sofie Vanhoutte en dat van Ruben Willaert ter gelegenheid van de aanleg van een grote parking voor de supermarkt pal in de stadskern. Duizenden sporen kwamen daarbij boven.

Niet enkel in het fort werd opgegraven, ook erbuiten vond men een militaire vicas, een nederzetting van gewone burgers die producten leverden aan de militairen van het kamp. Er was een badhuis voor burgers en militairen. Er werd een groot veld met wel 1.500 graven opgedolven. Uit de graven uit de laatste fase, toen niet meer gecremeerd werd, kwamen talrijke drieknoppenfibulae tevoorschijn: prachtig versierde sluitspelden voor op de zware mantels van hoogwaardigheidsbekleders. Echte statussymbolen.

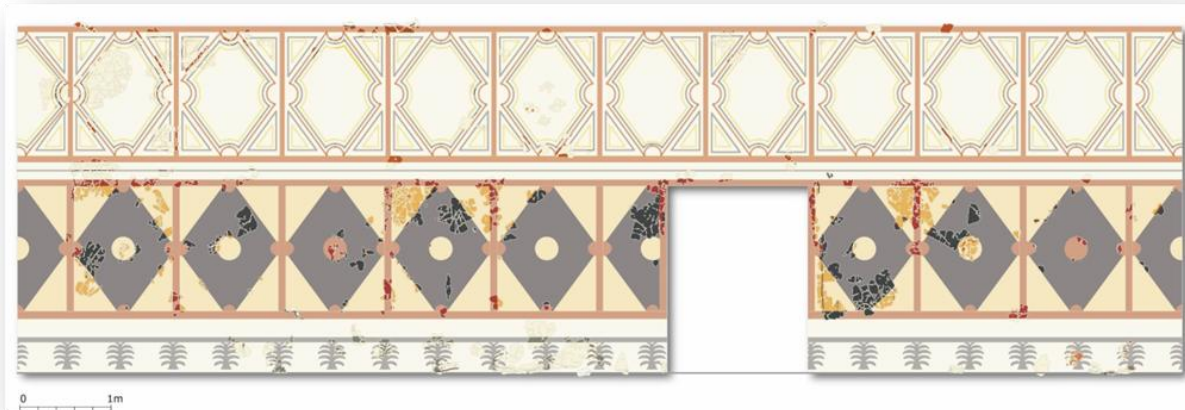
In die 4de eeuw was er geen bewoning meer buiten het kamp want vanaf de 3de eeuw steeg het zeeniveau. Alle activiteit concentreerde zich *intra muros*. Daar vond Sofie een Romeinse laag van 1,5 m. Daarin onderscheidde ze lagen van de late 2de eeuw tot de 5de eeuw. Dit leidde tot de verrassende vaststelling dat er maar liefst 5 opeenvolgende forten zijn geweest: 3 houten en 2 stenen. Telkens werd *from scratch* begonnen met een nieuw fort. Het was dus veel meer dan een loutere renovatie.

Alvorens in te gaan op haar unieke vondsten schetste Sofie Vanhoutte op haar verhelderende manier wat geweten is over forten. Een *castellum* voor een garnizoen van 500 man was veel kleiner dan een *castrum*, geschikt voor een legioen van 5.000 man, zoals die werden gebouwd langs de Rijn. In de 1ste en 2de eeuw betrof het tijdelijke houten forten met aarden wallen met palissades; de latere permanente *castellae* hadden stenen verdedigingsmuren. De interne lay-out bleef dezelfde: een omwald vierkant van zo'n 150 m met twee assen. Op het kruispunt stond het *principio*, het hoofdkwartier met het heiligdom waar het beeld van de keizer werd aanbeden en het *praetorium*, de verblijfplaats van de commandant. Naast voedselopslagplaatsen, stallen, ateliers,... telde een fort vooral soldatenbarakken: de langwerpige *contubernia* waren onderverdeeld in tien ruimtes telkens bedoeld voor acht soldaten; want merkwaardig genoeg had een *centurium* geen honderd, maar tachtig soldaten onder zich.

In het eerste fort in een laag van rond 180 na Chr. ontdekte Sofie zo'n *contubernium* opgedeeld in acht ruimtes voor telkens acht soldaten: elke ruimte was opgedeeld in een *arma*, voor hun wapenuitrusting en een leef- en slaappleats. De afmeting van 4 op 5 m wat laat veronderstellen dat ze in stapelbedden sliepen. In die laag werd in het hoofdkwartier een steen gevonden van 25 op 25 cm met een inscriptie die verwees naar de verering van Commodus, die keizer was van 177 tot 192. Hij richtte het castellum waarschijnlijk op tegen de invallen van de Chauci.

Begin 3de eeuw werd dat eerste fort verlaten omdat de troepen wegtrokken omdat ze ingezet werden in de verovering van Schotland.

Dé vondst uit het tweede fort (AD 220-245/250) was een gepleisterde en beschilderde muur van wel 3,80 m hoog van een gebouw in vakwerk. De muurschildering werd door een specialiste gereinigd en er kwam een geometrische decoratie aan het licht.

Een dergelijke versiering met onderaan plantenmotieven en erboven geometrische, vond Sofie terug in de literatuur over een garnizoenskamp Novae in Bulgarije. Omdat in de Oudenburgse laag een scherf met een inscriptie ter ere van de genezende god Asclepius werd gevonden, zou deze grote ruimte (32 x 33 m !) deel uitmaken van een *valetudinarium*, een militair hospitaal. De muur werd intact - weliswaar in honderden stukken - teruggevonden omdat hij bij de bouw van een volgend fort in zijn geheel werd gekanteld en als vloer gebruikt.

Het derde fort (AD 250-260) telde maar liefst drie subfases. Een mooie vondst was een centrale haardplaat. Dat was een ronde basis opgebouwd uit potscherven in het midden van een ruimte waarop vuur werd gemaakt. Dat aardewerk was niet alleen vuurvast, het behield ook goed de warmte. Met engelengeduld heeft een archeoloog alle scherven bij elkaar gepuzzeld en wat bleek? Alle stukjes kwamen van één en dezelfde kookpot! Uit die laag kwamen ook scherven van een prachtige schaal met een dolfinversiering in terra sigilata die wellicht in het Rijnland werd vervaardigd te voorschijn.

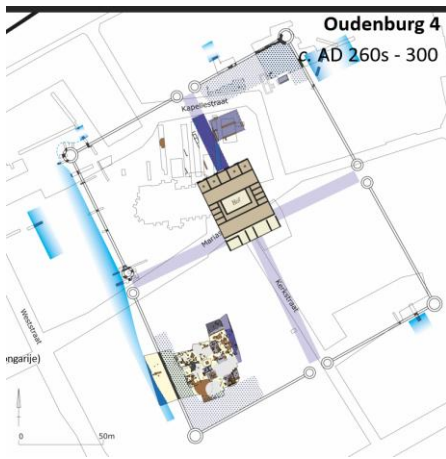
Hearth OS 70950

De haardplaat met de bewuste kookpot.

De eerste drie forten waren volledig opgetrokken uit hout, niet zozeer omwille van het tijdelijke karakter, maar wel bij gebrek aan steen enerzijds en de overvloedige aanwezigheid van eikenbossen anderzijds. Bossen waar nog beren in leefden, getuige daarvan een berenschedel. Eiken balken zijn, als ze beschermd zijn tegen regen, bijzonder duurzaam.

Het vierde fort (AD 260-300) was het eerste stenen castellum. Enerzijds werd hout schaars vanwege de overontbossing en anderzijds was het een woelige periode waar Postumus, een tegenkeizer, heerste over de Brittania, Gallië en Spanje. Hij bouwde stevige grensforten op de kusten van de Noordzee. Bovendien hadden stenen forten ook symbolische waarde, het waren statussymbolen.

Een deel van de vestingmuur - van 180 m op 150 m - werd in 1970 opgegraven en gereconstrueerd in het RAM. Omdat de kleine blokken uit Doornik moesten worden geïmporteerd, was de muur maar één meter dik, veel smaller dan de drie meter dikke muren van de Britse forten waar stenen van ter plaatse konden worden gebruikt. De smalle muur werd in Aardenburg gecompenseerd door er een brede aarden wal tegen te zetten. Net als in Duitse forten vertoonden de Doornikse kalkstenen sporen van rode verf omdat ze werden beschilderd om ze op bakstenen te doen lijken.

Recent legde Ruben Willaert op de parking van de supermarkt het hoofdgebouw bloot. Het *principia* in het centrum van het fort had een voorhal om de troepen samen te roepen. In Saalburg bij de Rijnlimes werd zo'n zaal gereconstrueerd in een fantastisch educatief museum.

Er kwam ook een grote natuurstenen blok (75 x 50 x 50 cm) boven, die deel uitmaakte van een heiligdom om Postumus te vereren. Onder die keizer kwam er vanaf 260 een uitgebreid, permanent *cross-Channel* defensief systeem: een fortengordel aan beide zijden van de Noordzee.

Vanaf het derde fort werden er niet alleen militaire artefacten – speerpunten, paardentuigen voor de cavalerie, ... - gevonden, maar ook spullen die je niet meteen verwacht in een soldatenkamp: vrouwenkammen en -oorbellen en kinderschoentjes. Merkwaardig is de aardewerken papfles en in een scherf werd zelfs een borstpompfragment herkend. Een experimentele archeologe probeerde ze uit en het lukte om ermee af te kolven!

In 300 werden de forten van zowel Oudenburg als Aardenburg platgebrand. Het dikke brandpakket over de hele opgravingsite duidt er nl. op dat het over meer ging dan een brandje in een werkplaats. Het is niet duidelijk of de verwoesting door een externe aanval of een intern conflict kwam. Typerend voor zo'n woelige periode was dat men waardevolle spullen verstopte in een beerput. Dat is althans de plaats waar men een metalen aambeeld van 63 kg en 50 cm lang aantrof. Het was kostbaar want arbeidsintensief. Het vijfde fort (AD 325 – 330) had ook torens die tussen de hoektorens stonden en een extra bescherming tegen de vijand boden. Binnen in het fort was er de nodige luxe. Het klassieke badhuis, dat nu binnen het fort lag, ademde de mediterrane cultuur uit. Warme, koude en lauwe baden waren aanwezig evenals de vloerverwarming d.m.v. een hypocaustum: onder de vloer werd gestookt en waren er rookkanalen. Een heel interessante vondst was ook de dubbelwandige waterput. Tussen de binnen- en buitenwand zat een laag mos die het water moest filteren want de pientere Romeinen waren beducht voor aantasting van hun water door eerdere metaalbewerking ter plaatse.

Rond 360 trok het Romeinse leger weg: het garnizoen werd in het Oost-Romeinse Rijk ingezet, net als die uit de Britse forten.

Na 380 trad het fort in verval. Het luxueuze badhuis werd een paardenstal. De nieuwe bewoners waren cosmopolieten. Ze brachten juwelen mee uit Hongarije, Tirol, het Donaugebied,... Een soldaat werd begraven met zijn Kroatische munten. Schoenen waren nog op de Romeinse manier gefabriceerd – met metalen spikes aan de onderkant – maar hadden Germaanse versieringen naar de mode van Germaanse huurlingen.

Tot 430 werd het fort gebruikt als militaire vesting. Nadien was er nog bewoning door boeren. Toch was er een zekere continuïtet als machtsbasis want Oudenburg was een van de eerste hoofplaatsen van het Vlaamse Gouw. Maar dat is een ander verhaal.

Verslag Caroline Terryn

Op 26 april spreekt Ward Leloup over de stichting van Sluis.